

O studiju moderne arhivistike u Hrvatskoj

Željka DMITRUS, M.PHIL.

arhivistica, specijalistica za starije arhivsko gradivo, Državni arhiv u Zagrebu, Opatička 29, Zagreb, Hrvatska
e-mail: zeljka.dmitrus@daz.hr

Studying Modern Archival Science in Croatia

ABSTRACT

By definition, archival science is a set of knowledge about archival material and archival activity. Archival science is a young science because it has been developing for the past hundred years. More recently, theory, practice and methodology have been formed. When we talk about archival material, we need to know that it's not just a pile of old paper preserved in the dark archive storage rooms. Archival material is a record in continuity - from the moment it is created, until the moment someone searches for that record. Today it is a common belief that archives are the memory of society and a part of cultural heritage. Today, documents are mostly generated in electronic form. From a practical point of view, modern archival science deals with answers to contemporary issues such as: How to organize digitalisation of archival material? How to keep digital content in the long run? How to organize digital archives? How to care for data security? These are just some questions that will have to be answered by the generations that come - young archivists. To be able to protect contemporary archives for the future we will have to find answers to above questions, than only by protecting the present we will be able to preserve it for the future.

Key words: archival science, science, study, digitization, future

Studiare l'archivistica moderna in Croazia

SINTESI

Per definizione, la scienza archivistica è un insieme di conoscenze inerenti l'attività ed il materiale d'archivio. La scienza archivistica è una scienza giovane perché si è sviluppata negli ultimi cento anni. Più recentemente, si sono formate teoria, pratica e metodologia. Quando si parla di materiale d'archivio, bisogna sapere che non si tratta solo un mucchio di carte vecchie conservate nei bui locali di deposito. Il materiale d'archivio è un dato in divenire - dal momento in cui viene creato, fino al momento in cui qualcuno cerca quel dato. Oggi è assodato ritenere che gli archivi siano la memoria della società ed una parte del patrimonio culturale. Inoltre, sempre più i documenti vengono generati principalmente in forma elettronica. Da un punto di vista pratico, la scienza archivistica moderna si occupa di rispondere ai problemi contemporanei quali: come organizzare la digitalizzazione del materiale d'archivio? Come conservare a lungo termine i contenuti digitali? Come organizzare gli archivi digitali? Come curare la sicurezza dei dati? Queste sono solo alcune delle domande che dovranno trovare risposta grazie alle generazioni future - i giovani archivisti. Per essere in grado di proteggere gli archivi contemporanei per il futuro, dovremo trovare soluzione a questi problemi perché solo proteggendo il presente saremo in grado di preservarlo per il futuro.

Parole chiave: scienza archivistica, scienza, studio, digitalizzazione, futuro

Študiju sodobne arhivistike na Hrvaškem

IZVLEČEK

Arhivistika je po definiciji skupek znanja o naravi in posebnostih arhivskega gradiva in arhivske dejavnosti. Kot znanost je arhivistika mlada veda, saj se je razvijala v poslednjih stotih letih, v novejšem času pa je oblikovala svojo teorijo, metodologijo in prakso. Ko govorimo o arhivskem gradivu, ne smemo pozabiti, da to niso samo stari papirji, ki se hranijo v marčnih arhivskih skladiščih - arhivsko gradivo je zapis v kontinuiteti: od trenutka, ko nastane, do trenutka, ko je dano na uporabo za različne raziskave. Danes pravijo, da je arhivsko gradivo spomin družbe i del kulturne dediščine, ki je zapisana v unikatni obliki, ta oblika pa je vedno bolj digitalna. Zato se sodobna arhivistika z vidika prakse poleg vprašanj, ki izhajajo s področja tradicionalne arhivistike, ukvarja z dogovori na povsem konkretna sodobna vprašanja, kot so: kako organizirati proces digitalizacije, kako dolgoročno ohraniti digitalno gradivo, kako organizirati digitalne arhive, kako zagotoviti varnost podatkov? To so samo nekatera izmed vprašanj, na

katera bodo morale znati odgovoriti nove generacije arhivistov, da bi se tem bolj ohranila sedanjost. Vemo, da je to prihodnost naših arhivov.

Ključne besede: arhivistika, znanost, študij, digitalizacija, bodočnost

O studiju moderne arhivistike u Hrvatskoj

SAŽETAK

Arhivistika je, po definiciji, skup znanja o naravni i značajkama arhivskog gradiva i arhivske djelatnosti. Kao znanost, arhivistika je mlada jer se razvija u posljednjih sto godina, a u novije vrijeme je oblikovala svoju teoriju, metodologiju i praksu. Kad se govori o arhivskom gradivu, treba imati na umu da to nisu samo stari papiri koji se čuvaju u mračnim arhivskim spremištima - arhivsko gradivo je zapis u kontinuitetu: od trenutka kad nastaje do trenutka kad je dan na korištenje za različita istraživanja. Danas se kaže da je arhivsko gradivo memorija društva i dio kulturne baštine, zapisane u unikatnom obliku a taj je oblik sve više digitalni. Stoga se moderna arhivistika, s praktične strane, uz pitanja koja proizlaze iz područja tradicionalne arhivistike bavi odgovorima na sasvim konkretna moderna pitanja kao što su: Kako organizirati proces digitalizacije? Kako dugoročno čuvati digitalno gradivo? Kako organizirati digitalne arhive? Kako osigurati sigurnost podataka? To su samo neka od pitanja na koja će nove generacije arhivista morati znati odgovoriti, kako bi se bolje očuvala sadašnjost. Znamo da je ona budućnost naših arhiva.

Ključne riječi: arhivistika, znanost, studij, digitalizacija, budućnost

1 Uvod

U radu će biti predstavljeni programi *Preddiplomskog sveučilišnog studija informacijskih znanosti* i *Diplomskog sveučilišnog studija informacijskih znanosti*, smjer: *arhivistika*.

Suočeni s novim načinima stvaranja dokumentacije, primorani smo učiti nove, suvremene i primjerene načine za čuvanje novonastalog gradiva. Tradicionalna arhivistika je na brojnim kongresima, stručnim i znanstvenim savjetovanjima, dala temeljne vrijednosti novoj arhivistici. No, učenje tu ne bi trebalo prestati. O tome se promišljalo u trenucima nastanka studijskog programa na smjeru: *arhivistika*. U radu će biti predstavljen studijski program, iz kojega će proizaći ponuđena rješenja za probleme u kojima se struka može naći u ovom „vremenu između dva vremena“. Mladi arhivisti uče o novim metodama očuvanja tradicionalne arhivistike.

2 Povijest nastanka odsjeka

Na nekadašnjem studiju *Disciplina* prevladavalo je mišljenje da se studij ne treba odvijati na diplomskoj razini, jer se za obavljanje poslova u knjižnicama i arhivima mogu dobiti kvalitetni kadrovi kroz praksu te pripremom i polaganjem stručnog ispita. Informacijska pismenost je tada podrazumijevala razumijevanje i vještine vezane za tehnologiju papira, organizacije i pretraživanja vezanih za papirnate kataloge kao alate za pretraživanje. Danas znamo da se u informacijsku pismenost ubraja i rad na računalu. Stoga postaje jasno da samo stručni ispit ne može obuhvatiti praktična znanja. Tada počinje školovanje prvih informacijskih stručnjaka na diplomskoj razini.

Godine 1981. spajaju se dvije katedre koje će kasnije činiti jezgru studija informacijskih znanosti. Profesor László, kao pročelnik najmlađeg odsjeka na Filozofskom fakultetu Sveučilišta u Zagrebu, dosta rano upozorava na činjenicu da dolazi vrijeme u kojem će se računala primjenjivati u svim područjima i da je potrebno ljude pripremiti za takva znanja i vještine. Tako, po uzoru na američke programe, na studiju okuplja profesore različitih područja koja sadržajima podupiru kurikulum studija. U početku su to bili profesori s elektrotehnike, matematike te vanjski suradnici iz institucija (knjižnica, arhiva, muzeja). Predmeti na kojima se temeljio studij bili su iz računarskih sustava, numeričkih postupaka, umjetne inteligencije, strojne obrade jezika, operacijske analize, numeričke matematike, statističkih metoda, računa vjerojatnosti i algebarske logike.

Krajem 80-ih godina prošlog stoljeća, studij informacijskih znanosti dijeli se na smjerove: arhivistika, bibliotekarstvo, muzeologija i opća informatologija. Danas Odsjek ima sedam katedri: Katedru za

arhivistiku i dokumentalistiku, Katedru za bibliotekarstvo, Katedru za društveno-humanističku informatiku, Katedru za knjigu i nakladništvo, Katedru za leksikografiju i enciklopedistiku, Katedru za medije i komunikologiju, Katedru za muzeologiju i upravljanje baštinom i Katedru za organizaciju znanja.

Katedra za arhivistiku i dokumentalistiku je usmjerena znanstvenim istraživanjima vezanima uz suvremenu arhivističku paradigmu. Glavne teme koje obuhvaća su digitalizacija, upravljanje elektroničkim dokumentima i zapisima, informacijskim izvorima i sustavima, uspostava digitalnog arhiva, dugoročno očuvanje elektroničkog gradiva i slično. Članovi Katedre uključeni su niz znanstveno-istraživačkih projekata. Ostvarene su suradnje na IPA projektu Heritage Live u okviru prekogranične suradnje Slovenija – Hrvatska, s europskom koordinacijskom inicijativom DPE, s Međunarodnim centrom za arhivska istraživanja ICARUS, te na znanstveno-istraživačkom projektu InterPARES Trust. (*Lasić-Lazić, 2013., str. 43*)

3 Program preddiplomskog sveučilišnog studija informacijskih znanosti

Preddiplomski studij informacijskih znanosti moguće je upisati jednopredmetno i dvopredmetno.

Prva godina preddiplomskog studija		
	Jednopredmetno	Dvopredmetno
I. semestar	Osnovne informacijske tehnologije	Osnove informacijske tehnologije
	Uvod u informacijske znanosti	Uvod u informacijske znanosti
	Matematika	Engleski za informacijske stručnjake
	Logika za informatičare	Matematika
	Engleski za informacijske stručnjake	Logika za informatičare
	Medijska kultura	Medijska kultura
II. semestar	Organizacija znanja	Baštinske institucije
	Osnove komunikacijske tehnologije	Osnove bibliotekarstva
	Algoritmi i strukture podataka	Uvod u arhivsku teoriju i praksu
	Računalne mreže	Organizacija znanja
	Baštinske institucije	Osnove komunikacijske tehnologije
	Osnove bibliotekarstva	Uvod u obradu prirodnog jezika
	Uvod u arhivsku teoriju i praksu	Engleski za informacijske stručnjake
	Uvod u obradu prirodnog jezika	Algoritmi i strukture podataka
	Računalne mreže	

Druga godina preddiplomskog studija		
	Jednopedmetno	Dvopedmetno
III. semestar	Baze podataka	Baze podataka
	Obrada teksta i jezika	Obrada teksta i jezika
	Uvod u računalnu sintezu govora	Spisovodstvo
	Spisovodstvo	Bibliografska organizacija
	Bibliografska organizacija	Uvod u muzeologiju
	Uvod u muzeologiju	Uvod u računalnu sintezu govora
	Povijest knjiga i knjižnica	Povijest knjiga i knjižnica
	Povijest arhiva	Povijest arhiva
	Osnove informacijske pismenosti	Osnove informacijske pismenosti
	Digitalne obrazovne knjižnice	Digitalne obrazovne knjižnice
	Osnove Web dizajna	Objektivno i vizualno programiranje
IV. semestar	Multimedijski prikaz znanja	Klasifikacijski sustavi
	Vjerojatnost i statistika	Sređivanje i opisivanje arhivskog gradiva
	Objektivno i vizualno programiranje	Multimedijsk prikaz znanja
	Klasifikacijski sustavi	Opća teorija baštine
	Sređivanje i opisivanje arhivskog gradiva	Vjerojatnost i statistika
	Opća teorija baštine	Objektivno i vizualno programiranje
	Osnove digitalne obrade teksta i slike	Osnove digitalne obrade teksta i slike
	Web servisi	Napredno programiranje Web aplikacija

Treća godina preddiplomskog studija		
	Jednopedmetno	Dvopedmetno
V. semestar	Jezični inženjering	Informacijski izvori i služba
	Strojno prevođenje	Osnove upravljanja muzejskim zbirka
	Jezične baze podataka	Jezični inženjering
	Zaštita podataka	Vrednovanje arhivskog gradiva
	Teorija informacijskih znanosti	Uvod u formalne jezike i automate
	Pretraživanje obavijesti i obrada prirodnih jezika	Dokumentacija u muzejima
	Informacijski izvori i služba	Strojno prevođenje
	Osnove upravljanja muzejskim zbirka	Jezične baze podataka
	Vrednovanje arhivskog gradiva	Zaštita podataka
	Dokumentacija u muzejima	Digitalne zbirke
	Digitalne zbirke	Pretraživanje obavijesti i obrada prirodnih jezika
	Osnove informacijske pismenosti	Obrada prirodnog jezika
	Digitalne obrazovne knjižnice	Osnove informacijske pismenosti
	-	Digitalne obrazovne knjižnice
-	Teorija informacijske znanosti	
VI. semestar	Osnove upravljanja informacijskim institucijama	Osnove upravljanja informacijskim institucijama
	Kriptologija	Zaštita knjižničnog i arhivskog gradiva
	Zaštita knjižničnog i arhivskog gradiva	Osnove zaštite muzejskih zbirki
	Osnove zaštite muzejskih zbirki	Digitalna knjižnica
	Digitalna knjižnica	Kriptologija
	Programiranje Web 2.0 aplikacija	Objektno-orijentalna analiza i razvoj aplikacija
	Objektno-orijentalna analiza i razvoj aplikacija	

Po popisu kolegija, postaje jasno da student Odsjeka za informacijske i komunikacijske znanosti dobiva jednu širnu u području kulture i informatičke pismenosti. Osnovna razlika između jednopedmetnog i dvopedmetnog studija je ta da se u obveznim predmetima jednopedmetnog studija uglavnom nalaze predmeti koji daju osnovna znanja za stvaranje digitalnog sadržaja i manipulaciju njime, dok se u obveznim predmetima dvopedmetnog studija nastoji studente upoznati s različitim djelatnostima u kulturi na tradicionalan način. Naravno, zahvaljujući izbornim kolegijima, studenti se opredjeljuju prema željama i sposobnostima. Na kraju preddiplomskog studija, možemo dobiti identičan program za jednopedmetne i dvopedmetne studente – oni koji su jednopedmetni mogu birati predmete koji su vezani za npr. arhivistiku: *Uvod u arhivsku teoriju i praksu*, *Sređivanje i opisivanje arhivskog gradiva*, *Klasifikacijski sustavi*, *Spisovodstvo*, *Povijest arhiva*, i *Vrednovanje arhivskog gradiva*. Jednako tako, iz dvopedmetnog studija, možemo dobiti stručnjaka koji odabire izborne predmete iz područja digitalizacije i programiranja: *Algoritmi i strukture podataka*, *Računalne mreže*, *Uvod u računalnu sintezu govora*, *Objektivno i vizualno programiranje*, *Napredno programiranje Web aplikacija*, *Osnove Web dizajna*, *Strojno prevođenje*, *Jezične baze podataka* itd.

U razdoblju od 1991. do 2012. na Odsjeku je diplomiralo 670 studenata pred-bolonjskog studija. (Lasić-Lazić, 2013., str. 227)

Prema raznovrsnim izbornim kolegijima, studenti se, pri nastavku studija opredjeljuju za užu specijalizaciju, birajući smjerove:

- Arhivistika
- Bibliotekarstvo
- Informatika – istraživački i nastavnički
- Informatologija
- Muzeologija.

Program diplomskog sveučilišnog studija informacijskih znanosti - smjer: arhivistika

Na temelju završenog preddiplomskog studija i jasnije slike o informacijskim znanostima, brojni studenti odabiru upravo arhivistiku kao užu specijalnost za nastavak studija. Kao i na preddiplomskom, studenti mogu birati između jednopredmetnog i dvopredmetnog diplomskog studija.

Prva godina diplomskog studija		
	Jednopredmetno	Dvopredmetno
I. semestar	Povijest institucija u Hrvatskoj	Povijest institucija u Hrvatskoj
	Informacijski izvori i sustavi u arhivima	Informacijski izvori i sustavi u arhivima
	Digitalizacija i migracija dokumenata	Digitalizacija i migracija dokumenata
	Programiranje baze podataka	Baze podataka u internetskom okruženju
	Upravljanje informacijama i znanjem	Programiranje baze podataka
	Baze podataka u internetskom okruženju	Upravljanje informacijama i znanjem
	Društveno-humanistička informatika	Društveno-korisno učenje u informacijskim znanostima
	Uvod u leksikografiju	Društveno-humanistička informatika
	Prikaz rječničkog znanja	Uvod u leksikografiju
	-	Prikaz rječničkog znanja

II. semestar	Arhivsko zakonodavstvo	Arhivsko zakonodavstvo
	Digitalni arhivi	Digitalni arhivi
	Sustavi za organizaciju znanja	Sustavi za organizaciju znanja
	Epistemologija informacijskih znanosti	Digitalizacija 3D objekata i prostora
	Digitalizacija 3D objekata i prostora	Epistemologija informacijskih znanosti
	Računalna obrada povijesnih tekstova	Računalna obrada povijesnih tekstova

Druga godina diplomskog studija		
	Jednopedmetno	Dvopedmetno
III. semestar	Planiranje i oblikovanje sustava za upravljanje gradivom	Planiranje i oblikovanje sustava za upravljanje gradivom
	Upravljanje i poslovanje u arhivima	Upravljanje i poslovanje u arhivima
	Projektiranje informacijskih sustava	Projektiranje informacijskih sustava
	Sustavi za označavanje i pretraživanje	Sustavi za označavanje i pretraživanje
	Upravljanje baštinom	Upravljanje baštinom
	Uvod u leksikografiju	Društveno-korisno učenje u informacijskim znanostima
	Prikaz rječničkog znanja	Uvod u leksikografiju
	-	Prikaz rječničkog znanja
IV. semestar	Metapodaci za upravljanje gradivom	Metapodaci za upravljanje gradivom
	Zaštita elektroničkog gradiva	-
	Računalna obrada povijesnih tekstova	-

Iz programa diplomskog studija arhivistike vidljiva je težnja za stručnjacima 21. stoljeća, koji će osim vrijednih tradicionalnih znanja u potpunosti razumjeti gradivo u nastajanju o kojem će budući naraštaji skrbiti.

Sredinom prošlog stoljeća, postojala su dva tipa arhivista: oni koji su bili osposobljeni za samostalno rješavanje svih pitanja arhivske službe na terenu i oni koji su osposobljeni za poslove pretvaranja registraturnog gradiva u arhivsko gradivo. (*Rastić, 1997., str. 46*)

Glavni preduvjet za očuvanje fizičkih dokumenata je čuvanje gradiva u optimalnim uvjetima. Da bismo mi danas imali što čuvati, netko prije nas morao je paziti na pohranu, organizaciju i očuvanje. Ono što mladi arhivisti danas uče je pohrana, organizacija i očuvanje dokumenata koji nastaju u elektroničkom obliku. Dok mislimo da pripremamo struku za budućnost, pripremamo ju za današnjicu, jer je doba digitalnih dokumenata već duže naša sadašnjost.

U razdoblju od 2010. do 2013. na Odsjeku je diplomiralo 116 studenata bolonjskog studija. (*Lasić-Lazić, 2013., str. 243*)

4 Poslijediplomski doktorski studij

Odlukom znanstveno-nastavnog vijeća Sveučilišta u Zagrebu 21. studenoga 1990. godine Filozofski fakultet Sveučilišta u Zagrebu dobiva ovlasti da može dodjeljivati doktorat znanosti iz polja informacijskih znanosti (*Kritovac, 1991., str. 129*). Doktorski studij se izvodi pod nazivom *Studij informacijskih i komunikacijskih znanosti*, a temeljni cilj je znanstveno usavršavanje studenata. U razdoblju od 1990. do 2012. godine, doktorske disertacije obranilo je 156 doktora znanosti. (*Lasić-Lazić, 2013., str. 40*)

5 Kompetencije

Studenti se osposobljavaju za oblikovanje, uporabu, održavanje, zaštitu, čuvanje i odabiranje (elektroničkih) arhivskih dokumenata, vođenje sustava (elektroničkog) upravljanja dokumentima i samostalnu obradu i upravljanje arhivskim gradivom. Sposobni su samostalno oblikovati i voditi digitalizacijske projekte. Akademski naziv po obrani diplomskog rada jest: magistar/magistra informacijskih znanosti (mag.inf.).

6 Mogućnost zapošljavanja

Diplomirani arhivisti se ne moraju nužno zaposliti u tradicionalnim arhivima. Akademskim nazivom-magistar/magistra informacijskih znanosti (mag.inf.) se osigurava šira pokrivenost informacijskih znanosti - ne samo arhivistike. Sve više magistara se zapošljava u baštinskim institucijama i svima onima koji imaju potrebu za organizaciju i obradu (elektroničkih) dokumenata, a zapošljavaju se na mjestima koja su odgovorna za oblikovanje i upravljanje spisovodstvenim sustavima. Osposobljeni su za vođenje i rad na digitalizacijskim projektima, kao i za dugoročno očuvanje elektroničkog gradiva.

Suvremeni razvoj i uvođenje elektroničke uprave i elektroničkog poslovanja potrebu za stručnjacima u procesu upravljanja dokumentima, što arhivisti diplomirani na Filozofskom fakultetu u Zagrebu zasigurno jesu.

7 Zaključak

Promjene u društvu su dalekosežne i brojne struke se moraju prilagoditi novim tehnologijama i novim načinima poslovanja. Arhivistika kao struka nije iznimka, upravo suprotno. Na temelju studijskog programa koji je predstavljen u radu, možemo zaključiti da će nadolazeći kadrovi itekako biti spremni za izazove s kojima se naša struka susreće. Odlična pokrivenost svih spektara djelatnosti baštinskih ustanova daje nam nadu da će budući naraštaji od povijesne istine biti udaljeni svega par klikova.

Osvijestili smo da je proizvodnja elektroničke dokumentacije već neko vrijeme naša sadašnjost, a kako je „nit vodilja“ arhivske struke sačuvati gradivo za nadolazeće generacije, organizatori studija mogu na svaki izvedeni kolegij biti ponosni, jer su pravi čuvari buduće povijesti.

Literatura

Kritovac, D. (1991.) Doktorska disertacija iz informacijskih i srodnih znanosti na Sveučilištu u Zagrebu: 1972.-1990. Informatologija 23

Lasić-Lazić, J. (2013.) Odsjek za informacijske i komunikacijske znanosti Filozofskog fakulteta u Zagrebu. Zagreb, Zavod za informacijske studije

Rastić, M. (1997.) Oblici izobrazbe arhivista u Hrvatskoj. *Arhivski vjesnik*, 40, str. 43-55

Opis studija i kolegija (2017). Dostupno na <http://inf.ffzg.unizg.hr/index.php/hr/odsjek/katedre/arhivistika-i-dokumentalistika> (03.05.2017)

SUMMARY

There are big changes in society and many professions have to adapt to new technologies and new ways of doing business. Archival science is no exception as it must adapt to new technologies. Based on the study program presented in the paper, we can conclude that the new generation of archivists will be ready for all the challenges that archivists are already facing. The great coverage of all areas of cultural institutions gives us hope that future researchers from the historical truth will be far only a few clicks away. We have realized that the production of electronic documentation has for some time been our present. The effort of our profession is to preserve the material for the future. The organizers of archival studies at the Faculty of Philosophy in Zagreb can be proud of each course. They are indeed true protectors of history.

Tipology: 1.04 Professional Article

Submitting date: 22.04.2017

Acceptance date: 05.05.2017

